

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA HARBIY TAYYORGARLIGINI OSHIRISHDA MA'NAVIY-AXLOQIY FAZILATLARINI TARBIYALASH TEXNOLOGIYALARI

Мурогалиев Ж. Р.

ТрПИ Қорақалпоғ'истон филиали mustqil izlanuvchisi

Tayanch so'zlar: umumta'lim maktablarida, ta'lim va tarbiya, ma'naviyat, axloq, ma'naviy-axloqiy jismonan sog'lom, tarbiya, ma'naviy-axloqiy jihatlar, pedagogik jarayon, ilmiy-pedagogik xodimlar.

Ключевые слова: в общеобразовательных школах, воспитание и обучение, духовность, нравственность, духовно-нравственное физическое здоровье, воспитание, духовно-нравственные аспекты, педагогический процесс, научно-педагогические кадры.

Key words: in secondary schools, education and training, spirituality, morality, spiritual and moral physical health, education, spiritual and moral aspects, pedagogical process, scientific and pedagogical personnel.

РЕЗЮМЕ:

Quyidagi maqola, umumta'lim maktablarida ma'naviy-axloqiy tarbiyalash, hamda yoshlarni har tomonlama barkamol, yuksak ma'naviyatli inson sifatida rivojlantirish yuksak ma'naviyatli inson qilib tarbiyalash mazmunini o'z ichiga olgan. Shuningdek, "Ma'naviyat" haqidagi qarashlar keltirib o'tilgan. Ma'naviyat va axloq tushunchalari shaxsning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi mazmunini belgilashda asosiy hisoblanadi..

РЕЗЮМЕ:

В данной статье изложено содержание духовно-нравственного воспитания в общеобразовательной школе, а также развитие молодежи как всесторонне развитой, духовной личности. Также упоминаются взгляды на «Духовность». Понятия «духовность» и «нравственность» являются основополагающими в определении содержания духовно-нравственного воспитания человека.

SUMMARY:

This article outlines the content of spiritual and moral education in a secondary school, as well as the development of youth as a comprehensively developed, spiritual personality. Views on "Spirituality" are also mentioned. The concepts of "spirituality" and "morality" are fundamental in determining the content of a person's spiritual and moral education.

Kirish. Mamlakatimizda barkamol avlodni shakllantirish, kursantlarni ma'naviyaxloqiy va jismonan sog'lom etib tarbiyalash, ularni olib borilayotgan

islohotlarning faol ishtirokchisiga aylantirishga qaratilgan chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda.

Jumladan, zamonaviy umumta'lim maktablari tashkil etilmoqda. Ularni kitob o'qishga keng jalb qilish bo'yicha ishlarni mutlaqo yangi tizim asosida tashkil etish va amalga oshirish maqsadida Yoshlar - kelajagimiz! Davlat dasturi qabul qilindi. O'quvchilar bilan doimiy muloqot qilish mazkur sohadagi dolzarb muammolarni aniqlash va hal etishda davlat organlari va jamoat tashkilotlari faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda [1].

Ta'lim muassasalarida o'rnatilgan intizom ta'lim muassasalari jamoasini jiplashtirish, ta'lim muassasasi ichki hayoti va faoliyatining mo'tadil kechishini ta'minlaydi. Intizom o'quvchilardan hamjihatlik asosida faoliyat olib borish, o'quv yurti manfaati uchun birgalikda kurashish, rahbariyat hamda vakolatli o'quvchilar organlari, uning a'zolari talablarini to'g'ri talqin etish va ularning bajarilishini talab etadi [2].

Pedagogika uchun ma'naviyat va axloq o'rtasidagi munosabat ayniqsa dolzarb bo'lib, u ma'naviy-axloqiy tarbiya atamasida o'z ifodasini topgan bo'lib, ma'naviyat va axloqni bir butun va bir qism sifatida belgilaydi. Ushbu qarashlarni B.Z. Vulfov va V.D. Ivanovlar o'z ta'riflarida keltirib o'tib, ma'naviyat va axloqning ajralmas ekanligini aytib o'tishadi. Olimlar ma'naviyatni faol axloqiy pozitsiya, ya'ni yuqori ehtiyojlar va ushbu ehtiyojlarni qondirishning mos yo'llari, inson qadr-qimmati, aqlzakovati, vijdoni sifatida izohlaydilar [3].

Ma'naviyat va axloq tushunchalari shaxsning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi mazmunini belgilashda asosiy hisoblanadi. Bizning tadqiqotimizda ular bir-biridan alohida emas, balki shaxsning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi sifatida o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqiladi.

Tarbiya ma'naviy shaxsni shakllantirish jarayoni, axloq esa insonning xulq-atvorini ichkaridan belgilab beruvchi ruhiy holat sifatida ta'riflanadi. Maktabda katta sinf o'quvchilari ma'naviy-axloqiy shaxsini shakllantirish harbiy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Solovtsova I.A. - ma'naviyat tushunchasini ijtimoiy nuqtai nazardan xalq mentalitetining bir qismi sifatida qaraydi. Shu ma'noda - ma'naviyat tushunchasini -xalq ruhi, -milliy xarakter kabi tushunchalar bilan solishtirish mumkin. Individual darajada bu individual shaxsning mulki bo'lib, uning insoniy mohiyatini tashkil etuvchi va uning dunyodagi mavjudligining tabiatini va o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyatini belgilaydi [8].

Jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish darajasi, xususan, ularni amalga qo'llash turli vaqtlarda va turli sharoitlarda har xil bo'lganligi sababli, jamiyat va shaxsning axloqiy rivojlanish darajasi

harbiy salomlashish va harbiy xushmuomalalik qoidalari) to'g'risidagi bilimlar bilan jihozlash;

- 10-11-sinf o'quvchilarining axloqiy ahamiyatli faoliyatini maqsadli tashkil etish, bunda axloqiy tamoyillar va me'yorlarning shaxsiy ma'nosi shakllantiriladi, ro'yobga chiqariladi va boshdan kechiriladi, salbiy harakat va xatti-harakatlarning oldini olish;
- 10-11-sinf o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish va ta'lim maqsadlarida foydalanish.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning maqsadi, N.A.Parxomenkning fikricha, "shaxsni shakllantirishni to'g'ri yo'naltirishdir va bu esa faqatgina shu asosda o'quvchining harakatlantiruvchi maqsadlari, ehtiyojlari, hayotiy rejalari va qadriyat yo'nalishlarini chuqur bilish asosida amalga oshirilishi mumkin".

1. 10-11-sinf o'quvchilarining zarur axloqiy me'yorlar va xulq-atvor qoidalarini bilishi. Busiz, berilgan xulq-atvorning shakllanishi muvaffaqiyatli bo'lmaydi.

2. Bilimni e'tiqodga aylantirish kerak. Tarbiyalanuvchi boshqa turdagi xatti-harakatlarni emas, balki aynan xuddi shunday tarbiyani chuqur bilishi kerak. E'tiqod - bu hayotga yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladigan qat'iy, ma'lum tamoyillarga va dunyoqarash asoslangan qarashlardir.

3. Tuyg'ularni tarbiyalash - ma'naviy-axloqiy tarbiyaning ajralmas juda muhim tarkibiy qismidir. Insoniy his-tuyg'ularsiz haqiqatni izlash bo'lmaydi va bo'lishi ham mumkin emas hisoblanadi.

N.A. Parxomenko shaxsni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning asosiy bosqichlari sifatida quyidagilarni ni ajratib ko'rsatadi [5].

Axloqning hozirgi holati muammolarini muhokama qilar ekanmiz, shuni ta'kidlash kerakki, harbiy universitet kursantlarining ongi va qadriyat yo'nalishlariga ko'plab ijtimoiy omillar - siyosiy, iqtisodiy, axloqiy, ma'naviy ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, 10-11-sinf o'quvchilarining axloqiy fazilatlarini shakllantirish jarayonining samaradorligiga ta'sir qiluvchi yana ikkita ob'ektiv omilni ta'kidlash kerak: 10-11-sinf o'quvchilarining intellektual rivojlanish darajasi va ularning ijtimoiy intilishlari. Ikkala omil ham ko'p jihatdan umumta'lim maktabda 10-11-sinf o'quvchilarini tayyorlashning qadriyat yo'nalishlari va motivatsiyasini, ularning kasb tanlash sabablarini va unga bo'lgan munosabatini belgilaydi.

Afsuski, so'nggi o'n yillikda umumta'lim maktablari 10-11-sinf o'quvchilarining intellektual rivojlanish darajasini pasaytirish tendensiyasi kuzatilmoqda, bu ularning past kognitiv faolligi, o'z-o'zini tarbiyalash va

o‘z-o‘zini rivojlantirishdagi passivligi, professionallikning yuqori darajasini o‘zlashtirishga bo‘lgan intilishi bilan ifodalanadi.

Ushbu masalani tahlil qilgandan so‘ng, inson axloqining asosiy mezonlari uning e‘tiqodlari, axloqiy tamoyillari, qadriyat yo‘nalishlari, shuningdek, yaqin va notanish odamlarga nisbatan xatti-harakatlari bo‘lishi mumkin degan xulosaga kelishimiz mumkin. Ta‘lim muassasalarida o‘rnatilgan intizom ta‘lim muassasalari jamoasini jipslashtirish, ta‘lim muassasasi ichki hayoti va faoliyatining mo‘tadil kechishini ta‘minlaydi. Intizom o‘quvchilardan hamjihatlik asosida faoliyat olib borish, umumta‘lim maktabi uchun birgalikda kurashish, rahbariyat hamda vakolatli o‘quvchilar organlari, uning a‘zolari talablarini to‘g‘ri talqin etish va ularning bajarilishini talab etadi.

Shuni aytish lozim, ma‘naviy-axloqiy qadriyatlarni 10-11-sinf o‘quvchilar tarbiyasida uyg‘unlashtirishning o‘ziga xos jihatlari mavjud bo‘lib, bular har bir yosh jamiyatda yashar ekan, o‘z-o‘zini anglashi va jamiyatda axloq me‘yorlariga rioya etishi, jamoatchilik o‘rtasida o‘zini tuta bilishi, oilada hurmat va oqilona munosabatlarni tarkib toptirishi, farzandlik burchini bajarishi, halollik, iymonlilik mezonlariga amal qilishi, Vatanni sevish, buni o‘z faoliyatida namoyon etishi kabilardan iboratdir.

Адабиётлар:

1. Yoshlar — kelajagimiz davlat dasturi
2. Qodirova Feruza Mamurovna. (2022). oliy harbiy ta‘lim muassasalari kursantlarini ma‘naviy-axloqiy tarbiyalash metodikasini takomillashtirish. *eurasian journal of academic research*, 2(2), 160–163. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6105905>
3. Вульфова Б. З., Иванов В. Д. Основы педагогики. М., 1999. 616 с.
4. Самедова Ю.А., Григоров С.Ю., Забавников В.Н. особенности организации духовно-нравственного воспитания в системе высшего военного образования // *Фундаментальные исследования*. – 2015. – № 2-16. – С. 3609-3612; URL: <https://fundamental.research.ru/ru/article/view?id=37830> (дата обращения: 28.04.2022).
5. Пархоменко Н. А. Духовно-нравственное воспитание школьников на традициях народной культуры: дис. ... канд. пед. наук. Курск, 2002. 136 с.
6. Gaibnazarov R. Ta‘lim-tarbiya ishlarining mushtarakligi –ma‘naviy-axloqiy qadriyatlar asosi. // *Ta‘lim muammolari*. – Toshkent, 2009.
7. Gaipnazarov R. Ma‘naviy-axloqiy qadriyatlar va ešhlar tarbiyasi. // *Uzluksiz ta‘lim*. – Toshkent, 2009.